

Zlatko Matijević (ur.), *Hrvatski katolički pokret - Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Zagrebu i Krku od 29. do 31. ožujka 2001. g.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., 871. str.

U povodu stote godišnjice održavanja Prvog hrvatskog katoličkog sastanka (1900.), u Zagrebu i Krku je održan od 29. do 31. ožujka 2001. međunarodni znanstveni skup posvećen Hrvatskom katoličkom pokretu (HKP). Na skupu je sudjelovalo pedesetak povjesničara, teologa, sociologa i drugih znanstvenika iz nekoliko europskih država: Hrvatske, Slovenije, Italije, Austrije i Bosne i Hercegovine.

Pojava Katoličkog pokreta u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini nije usamljen slučaj u povijesti Katoličke crkve. Katolički je pokret nastao u njemačkim zemljama krajem prve polovice XIX. st., odakle se počeo širiti i na zemlje Austro-Ugarske Monarhije: Austriju, Mađarsku, Češku, Slovačku, Sloveniju i Hrvatsku, a imali su ga i drugi europski narodi (Francuzi, Talijani i dr.). Iako su svim tim katoličkim pokretima bili zajednički - obrana tada ugroženih pozicija i stečenih prava Katoličke crkve te širenje kršćanskog svjetonazora na sva područja javog života - oni nisu imali jedinstvenu organizacijsku formu, odnosno svaki od njih je razvijao one ustrojbene oblike, koji su najbolje odgovarali sredini u kojoj su djelovali. Nepostojanje jedinstvenih organizacijskih formi može se pripisati i činjenici da su katolički pokreti nastajali "odozdo", tj. od samih vjernika, a nisu bili neposredno poticani od crkvene hijerarhije kao cjeline, tj. "odozgo".

Posljednja godina XIX. st., trebala je biti svojevrsna prekretnica u javnom životu katolika uopće, a u Hrvatskoj posebno. Tada je naime sazvan Prvi hrvatski katolički kongres u Zagrebu s kojim je započelo snažno katoličko gibanje u hrvatskim zemljama. Odlučan poticaj za organiziranje HKP-a dao je krčki biskup dr. Antun Mahnić, koji je pokrenuo izlaženje filozofsko-teološkog časopisa "Hrvatska straža" (1903.). Časopisu je bila namjenjena uloga branitelja kršćanskih načela u javnom životu. "Hrvatska straža" je pobudila veliko zanimanje javnosti i to posebno kod dijela hrvatske katoličke mladeži, koja je prihvatila Mahnićevo geslo o "razdiobi duhova", odnosno razlučivanje kršćanskih i katoličkih ideja od onih koje to nisu. HKP je tijekom svog postojanja iznjedrio brojne organizacije koje su djelovale u skladu s njegovim načelima: Hrvatsko katoličko akademsko društvo "Domagoj", Hrvatski katolički narodni savez, Hrvatski katolički seniorat, Hrvatska pučka stranka i mnoge druge. Ideje HKP-a širene su i preko brojnih novina i časopisa: "Luč", "Riječke novine", "Novine", "Narodna politika", "Seljačke novine", "Jadran", "Hrvatska straža" (dnevnik), "Hrvatska prosvjeta" i dr. HKP u svom razvoju nije bio lišen ni brojnih unutarnjih sporova. Odlučan povod za razbuktavanje unutarkatoličkih nesuglasica u Hrvatskoj došao je od vanjskog čimbenika, pape Pija XI. i njegove Katoličke akcije (KA). Za razliku od HKP-a, koji je bio organiziran "odozdo", Katolička akcija - definirana i proglašena anćlikom "Ubi arcano dei" (1922.) - bila je pokrenuta "odozgo". Druga bitna razlika između ova dva tipa organiziranja katoličkih vjernika bila je ta, što pripadnici klera nisu mogli biti članovi organizacija KA, kao što je to bila uobičajena praksa u HKP-u. Prva katolička organizacija u Hrvatskoj, a onda i u Bosni i Hercegovini, koja je organizirana na načelima KA, bio je Hrvatski orlovski savez, koji je nakon uvođenja šestosiječan-

ske diktature kralja Aleksandra (1929.), nastavio svoje djelovanje pod imenom Veliko križarsko bratstvo (sestrinstvo). Svećenci su, dakle, mogli biti samo duhovnici ("zlatne karike") u organizacijama KA. Sporenja u načinu organiziranja katolika te pitanje uloge politike i postojanja katoličke (kršćanske) političke stranke trajala su sve do početka Drugog svjetskog rata u Hrvatskoj (1941.). Nakon 1945.g. društveno-političke okolnosti, tj. totalitarni komunistički poredak, nije dopuštao nastavak djelovanja organizacija hrvatskih katolika, temeljenih na načelima HKP-a, odnosno KA.

Zbornik je podijeljen u četiri tematske cjeline, koje se nadovezuju jedna na drugu u neprekinutom kronološkom slijedu, a središnja tema teksta je HKP, njegov nastanak i njegovo djelovanje i prva četiri desetljeća XX. st.

Prva cjelina, naslovljena "Hrvatsko društvo u XIX. st. i povijesne pretpostavke nastanka Hrvatskog katoličkog pokreta", donosi članke koji objašnjavaju povijesne okolnosti u drugoj polovici XIX. st. koje su dovele do osnivanja HKP-a. U njoj autori priloga sagledavaju nastanak Pokreta u europskom kontekstu, ali uočavaju i njegove posebnosti vezane isključivo za hrvatsku društvenu zbilju.

Druga cjelina pod naslovom "Nastanak Hrvatskog katoličkog pokreta" prvenstveno obrađuje događaje vezane uz Prvog hrvatskog katoličkog kongresa i oko njega te njegovo značenje za nastanak i daljnji razvoj samoga Pokreta.

U trećoj cjelini Zbornika, koja nosi naslov "Djelovanje Hrvatskog katoličkog pokreta do završetka Prvog svjetskog rata" obrađeno je više tema koje pobliže objašnjavaju prvu fazu djelovanja HKP-a u razdoblju postojanja Habsburške Monarhije. Više je autora u svojim člancima ukazalo na vrlo čestu pojavu isprepletenosti organizacija HKP-a s politikom. U tom je kontekstu posebno istaknuta uloga članova Hrvatskog katoličkog seniorata i njegova političkog angažmana u sudbonosnim danima silaska Austro-Ugarske Monarhije s povijesne scene i nastanka prve južno-slavonske državne zajednice - Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (1918.).

Četvrta se cjelina odnosi na "Djelovanje Hrvatskog katoličkog pokreta između dvaju svjetskih ratova". Ona je po svome opsegu najveća i obrađuje više od dva desetljeća javnoga djelovanja organiziranih katolika u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini. Jedna od središnjih tema međuratnog djelovanja HKP-a bio je i spor unutar katoličkih redova, izazvan uvođenjem Katoličke akcije. U više članaka ukazano je na neuspjeh stranačko-političkog organiziranja hrvatskih katolika (Hrvatska pučka stranka).

Na kraju Zbornika priloženi su životopisi naistaknutijih pripadnika HKP-a, odnosno KA u Hrvatskoj, koji dosad, u postojećim enciklopedijama i leksikonima pa ni u znanstvenoj, stručnoj i publicističkoj literaturi, uglavnom nisu imali svoje mjesto ili su njihove biografije napisane tako da je iz njih nemoguće zaključiti jesu li imali bilo kakvu vezu s nekom od organizacija HKP-a, odnosno KA.

Zbornik radova o HKP-u, nastao na temelju relevantne stručne literature, suvremenog tiska (časopisi, novine i sl.) te dostupnog arhivskog gradiva, predstavlja vrijedan prilog u poznavanju važnog segmenta iz crkveno-nacionalne povijesti hrvatskoga naroda. Autori priloga prezentirali su mnoge nove, dosad nepoznate činjenice, ponudili i brojne prihvatljive zaključke, ali isto tako i otvorili niz novih pitanja, koja potiču na daljnja istraživanja i sustavnu obradu svih bitnih sastavnica HKP-a.

ZDRAVKA ZLODI